

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

Кафедра клінічної фармації та клінічної фармакології

ЗАТВЕРДЖЕНО

на методичній нараді кафедри клінічної
фармації та клінічної фармакології

завідувач кафедри

доц. ЗВО Святослав СЕМЕНЕНКО

«29» серпня 2025 р.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

навчальної дисципліни ОК 11

КЛІНІЧНА (ЛАБАРАТОРНА) ПРАКТИКА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ

КЛІНІЧНА ФАРМАКОЛОГІЯ

підготовки третій освітньо-науковий рівень вищої освіти

галузі знань I Охорона здоров'я та соціальне забезпечення

(шифр і назва галузі знань)

спеціальності I2 Медицина

(шифр і назва спеціальності)

Заочна форма навчання

Вступ. В сучасній медичній практиці широко використовуються лікарські засоби різних фармакологічних груп. Нові різноманітні за будовою та механізмом дії засоби застосовуються для лікування різних захворювань, істотно поширивши можливість фармакотерапії. Для правильного обґрунтованого застосування лікарських засобів слід знати основи фармакокінетики та фармакодинаміки, показання та протипоказання до їх призначення. Фармакотерапія багатьох захворювань в практиці базується на призначенні комбінацій лікарських засобів. З урахуванням цього, слід адекватно оцінювати результати взаємодії лікарських засобів.

Основним фокусом клінічної практики є визначення ефективної та безпечної індивідуалізованої фармакотерапії шляхом оволодіння знаннями фармакокінетики та фармакодинаміки, взаємодії та побічної дії основних груп лікарських засобів, їх зміни при патології різних органів і систем та раціональному вибору ЛЗ при різних захворюваннях у різних вікових групах.

Головним завданням клінічної практики є підготовка спеціаліста з достатнім обсягом теоретичних знань і практичних навичок для проведення максимально раціональної медикаментозної терапії у конкретного хворого, який володіє методологією індивідуального підбору ефективних та безпечних препаратів на підставі фармакокінетики, фармакодинаміки, можливих виявів побічної дії, особливостей перебігу захворювання, віку хворого, оптимальних лікарських форм, складання раціональних комбінацій ліків.

Організація практики за спеціальністю

Базами практики є структурні підрозділи ВНМУ ім. М.І. Пирогова (інститути, кафедри, лабораторії, Університетська лікарня), а також заклади охорони здоров'я, наукові установи, організації різних форм власності та підпорядкування, що співпрацюють з Університетом на підставі укладених договорів.

Здобувачі можуть самостійно, за погодженням з науковим керівником та відділом аспірантури, ініціювати проходження практики в іншій установі. Для цього не пізніше ніж за два тижні до її початку подається заява на ім'я завідувача кафедри з доданим листом-згодою відповідної установи на прийняття здобувача для проходження практики.

Безпосереднє керівництво практикою за спеціальністю здійснює науковий керівник здобувача.

Здобувач зобов'язаний:

- повністю виконати завдання, передбачені робочою програмою практики;
- нести відповідальність за доручену роботу, її результати нарівні зі штатними працівниками відповідного підрозділу;
- скласти залік з практики не пізніше ніж через 14 днів після її завершення, а також подати всі необхідні документи та звітні матеріали.

Документи практики за спеціальністю:

Звітна документація про проходження практики за спеціальністю визначається робочою програмою практики і є обов'язковою для оформлення та подання у визначений термін.

До документів практики належать: наказ про організацію практики, витяги з протоколів засідань кафедри щодо розподілу здобувачів і оцінювання результатів практики, індивідуальні плани проходження практики та звіти здобувачів.

Наказ про організацію практики визначає терміни та порядок проходження практики, бази практики, керівників практики та встановлює строки подання звітної документації.

Наказ готується відділом аспірантури після узгодження з профільними кафедрами. Згідно з наказом, аспіранти отримують направлення до визначеної бази практики.

Протоколи відповідних рішень кафедри вміщують розподіл здобувачів між керівниками практики, оперативний контроль за проходженням практики, результати обговорення та оцінки індивідуальних звітів практикантів.

Індивідуальний звіт здобувача є основним документом, що підтверджує виконання програми практики. На його основі на засіданні кафедри проводиться залік і виставляється оцінка.

Індивідуальний звіт повинен містити: індивідуальний план проходження практики; загальний звіт про проходження практики; витяг з протоколу засідання відповідної кафедри про затвердження звіту та виставлення оцінки.

Модуль 1

Клінічна практика здійснюється під час роботи з хворими

№ з/п	Тема	Кількість годин
Модуль 1		
1.	Аналіз листів призначень пацієнтів з різними нозологіями: <ul style="list-style-type: none"> - Основи медичної/клініко-фармацевтичної експертизи. - Методологічні основи якості фармакотерапії за листками лікарських призначень. - Оцінка кратності прийому лікарського засобу для встановлення терапевтичної концентрації даного лікарського засобу. - Оцінка взаємодії між призначеними ліками, виявлення небажаних варіантів (несумісні поєднання ліків) взаємодії з метою корекції лікування. - Основні класифікаційні системи ліко-пов'язаних проблем. Методологія ідентифікації ліко-пов'язаних проблем, їх категоризація. - Поліпрагмазія та інші проблеми сучасної фармакотерапії. Шляхи їх подолання та основні принципи оптимізації фармакотерапії.	15
2.	Аналіз історії хвороби пацієнта: <ul style="list-style-type: none"> - Виявлення змін в загальному стані хворого, його лабораторних та інструментальних аналізах, що вказують на покращення стану пацієнта (правильний вибір схеми терапії), прогресування хвороби (неефективність обраної схеми) чи виявлення змін, що є прямим доказом побічної дії лікарських засобів, призначених пацієнту. - Застосування принципів етики та деонтології у практиці. - Оцінка динаміки перебігу захворювання з урахуванням фармакотерапії захворювання. - Оцінка ефективності та безпечності лікування. - Оцінка економічних затрат на лікування та пошук альтернативних (дешевших, з незначним поєднанням побічних реакцій, менш токсичних, без негативних проявів взаємодії) схем лікування. - Аудит антимікробних препаратів в закладі охорони здоров'я за історіями хвороб терапевтичного та хірургічного відділень.	25

Методи оцінювання (контролю): усний контроль: основне запитання, додаткові, допоміжні; запитання у вигляді проблеми; індивідуальне, фронтальне опитування і комбіноване.

Поточний контроль здійснюється на практичному занятті відповідно конкретним цілям теми. Рівень підготовки аспірантів визначається на підставі результатів усного опитування, вирішення ситуаційних задач.

Знання аспіранта з теми та певного розділу оцінюють традиційною оцінкою (5-ти бальна система) згідно «Положень про організацію навчального процесу у ВНМУ імені М.І.Пирогова».

Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік

Підсумковий контроль здійснюється у формі заліку в обсязі матеріалу, визначеного робочою програмою, у терміни, передбачені навчальним планом. Результати практики оцінюються за національною шкалою («зараховано» / «не зараховано») та шкалою ЄКТС.

У разі незадовільної оцінки або неможливості проходження практики з об'єктивних причин здобувачу надається можливість повторного її проходження у встановленому порядку

Схема нарахування та розподіл балів, які отримують аспіранти за дисципліну

Нарахування балів за дисципліну проводять згідно чинного положення про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М.І.Пирогова шляхом конвертації середньої арифметичної оцінки поточної успішності здобувача освіти за універсальною 200-бальною шкалою. До нарахованих балів за поточну успішність додаються індивідуальні бали (за умови їх зарахування на підставі успішного виконання індивідуальних завдань).

Максимальна кількість балів, яку може отримати здобувач освіти після засвоєння дисципліни, – 200 балів. **Мінімальна кількість балів** становить **122 бали**)

Результати складання аспірантом заліку фіксуються у відомості успішності із зазначеною кількістю балів та відміткою «зараховано» або «незараховано». Здобувачу освіти не зараховують дисципліну, якщо кількість отриманих балів менше 122, або вивчення дисципліни виконано в неповному обсязі, про що свідчить академічна заборгованість .

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
180-200	A	відмінно	зараховано
170-179,99	B	добре	
160-169,99	C		
141-159,99	D	задовільно	
122-140,99	E		
0-121,99	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література

Основна література

1. Клінічна фармакологія: підручник/ За ред. О.М. Біловола. - Вінниця: Нова книга, 2021.-554 с.
2. Клінічна фармакологія : навч. посіб. / Є. І. Шоріков, Г. І. Шумко, О. С. Хухліна [та ін.]. – Вінниця : Нова кн., 2019. – 510 с
3. Клінічна фармакологія: навчальний посібник / за редакцією М.В. Хайтович, Г.В. Зайченко. – К: ВСВ «Медицина». –2024. – 335 с.
4. Лікарські засоби інспектування та підтвердження відповідності належній лабораторній практиці (GLP). (СТ-Н МОЗУ 42–6.5:2024) - Київ, Міністерство охорони здоров'я України, 2024. - 40с.
5. Лікарські засоби стратегії виявлення та зменшення ризиків у перших за участю людини та ранніх клінічних випробуваннях лікарських засобів: СТ-Н МОЗУ 42–7.10:2022. – Київ: Міністерство охорони здоров'я України, 2022. - 50с.
6. Лікарські засоби. Доклінічні дослідження канцерогенності лікарських засобів: СТ-Н МОЗУ 42–6.4:2024. – Київ: Міністерство охорони здоров'я України, 2024. - 51с.
7. Лікарські засоби. Загальні міркування щодо проведення клінічних досліджень (ICH E8 (R1)): СТ-Н МОЗУ 42–7.16:2025. – Київ: Міністерство охорони здоров'я України, 2025. – 56с.
8. Побічна дія ліків – Side Effects of Medications: навчальний посібник у 2 т. / за заг.ред. В.М. Бобирьова, М.М. Потяженка. – Вінниця: Нова Книга, 2020. (І том – 352 с.); 2021 (ІІ том).
9. Побічна дія ліків: підручник для студентів вищих закладів медичної освіти / І.Ф. Беленічев, Н.О. Горчакова, Н.В. Бухтіярова [та ін.]; Запорізький державний медичний університет. – Вінниця : Нова Книга, 2021. 360 с
10. Побічні реакції окремих груп лікарських засобів: Навчальний посібник для студентів медичних та фармацевтичних факультетів вищих медичних навчальних закладів, інтернів, лікарів та викладачів клінічної фармакології. Яковлева О.О., Барало Р.П., Вознюк Л.А., Дорошкевич І.О., Кириченко О.В., Клекот О.О., Коновалова Н.В. та ін. – Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 204с.
11. Сучасна клінічна фармакологія та побічні реакції серцево-судинних лікарських засобів: Навчальний посібник для студентів медичних та фармацевтичних факультетів закладів вищої медичної освіти, лікарів різних спеціальностей. Яковлева О.О., Барало Р.П., Вознюк Л.А., Дорошкевич І.О., Жамба А.О., Кириченко О.В., Клекот О.О. та ін. - Вінниця. Типографія ВНМУ", 2018. - 318 с., 2020. - (ВР ВНМУ, 2020).
12. Rx-index® - довідник еквівалентності лікарських засобів: спеціалізоване медичне видання для фахівців / за ред. І.А. Зупанця, В.П. Черниха. – 3-є вид., допов. та перероб. - Київ: Фармацевт Практик, 2019.- 832с.

Допоміжна література

1. Клінічна фармакологія невідкладних станів у практиці стоматолога: навчальний посібник / О.М. Біловол, Л.Р. Боброннікова, І.І. Вакалюк та ін.; за ред. О.М. Біловола. – Х.: Медицина, 2018. – 296 с.
2. Клінічна фармакологія та фармакотерапія в стоматології: Навч. посіб. для мед. ун-тів, інст., акад. Рекомендовано Вченою радою НМАПО імені П.Л.Шупика /Мазур І.П., Хайтович М.В., ГолопихоЛ.І. —К., 2018. — 376 с.

3. Лікарська токсикологія: підручник / С. М. Дроговоз, А. Л. Штробля, В. Д. Лук'янчук, М. М. Бабенко, В. М. Хоменко, Держ. експерт. центр МОЗ України, Нац. фармацевт. ун-т, Ужгород. нац. ун-т; За ред. С. М. Дроговоз. – Харків : Титул, 2022. – 159 с.
4. Лікарські засоби. Клінічні дослідження лікарських засобів для лікування артеріальної гіпертензії: СТ-Н МОЗУ 42–7.15:2024. – Київ, Міністерство охорони здоров'я України, 2024. – Наказ Міністерства охорони здоров'я України 13.11.2024 № 190. – 63с.
5. Фармакологія : підруч. для студентів мед. та стоматол. ф-тів вищ. мед. навч. закл. / І. С. Чекман, В. М. Бобирьов, В. Й. Кресюн [та ін.]. - Вінниця : Нова кн., 2020. - 471 с.
6. Drugs side effects / [Posokhova K.A., Oleshchuk O.M., Korda M.M., Shevchuk O.O., Cherniashova V.V.]. - 2023. - Ternopil : TNMU. – 286 p.
7. Nathan A. Non-Prescription Medicines. 2020. 320 p.
8. Pharmacology: textbook: in 2 parts. Part 2 / I. Yu. Vysotsky, R. A. Khramova, A. A. Kachanova. — Sumy: Sumy State University, 2020. — 569 p.

Інформаційні ресурси

1. Електронна адреса сайту університету: <http://vnm.edu.ua>
2. Електронна адреса сайту бібліотеки університету: <http://library.vnm.edu.ua>
3. Всесвітня організація охорони здоров'я <http://www.who.int/en/>
4. Центр тестування <https://www.testcentr.org.ua/uk/>
5. МОЗ України <https://moz.gov.ua/>
6. Центр громадського здоров'я МОЗ України <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan>
7. Державний реєстр лікарських засобів www.moz.gov.ua
8. Уніфіковані протоколи ведення хворих www.moz.gov.ua
9. Австралійський бюлетень небажаних лікарських реакцій.
<http://www.tga.health.gov.au/adr/aadrb.htm>
10. Британський щомісячний бюлетень з безпечності застосування лікарських засобів.
<http://www.mhra.gov.uk/Publications/Safetyguidance/DrugSafetyUpdate/index.htm>
11. Лекції для післядипломної освіти «Принципи клінічної фармакології» Клінічного центру Національного інституту здоров'я США.
<http://www.cc.nih.gov/researchers/training/principles.shtml>.
12. Міжрегіональне товариство спеціалістів доказової медицини:
<http://www.osdm.org/index.php>
13. Вісник доказової медицини: <http://www.evidence-update.ua>
14. Європейське товариство клінічних фармакологів і фармакотерапевтів:
<http://www.eacpt.org>
15. Ресурс з фармакогенетики. <http://www.pharmgkb.org/>.
16. On-line реєстрація небажаних лікарських реакцій на сайті FDA.
<https://www.accessdata.fda.gov/scripts/medwatch/medwatch-online.htm>
17. Онлайн-платформа з протоколами на засадах доказової медицини:
<http://guidelines.moz.gov>
18. Взаємодія ліків: <https://www.dynamed.com/drug-interactions>
19. Ресурс по взаємодії лікарських засобів: <http://medicine.iupui.edu/flockart/>